

ΣΥΜΒΟΛΟ 4

«Πάσχα» : «Κένωση-και-Ανάσταση»

Σκέψεις και προβληματισμοί για την πασχαλινή πνευματικότητα

Δρ. Κωνσταντίνος Αγόρας

1. Προέρχομαι από τυπική ορθόδοξη οικογένεια. Τα παιδικά μου βιώματα του Πάσχα τα ξανασκέφτομαι, τώρα που πέρασα στην τρίτη ηλικία με τη χάρη του Θεού. Και γι' αυτά θα ήθελα εδώ να πω δύο λόγια. Όχι απλώς αυτοβιογραφικά, αλλά αναδρομικά και φιλτραρισμένα μέσα από την θεολογία που σπούδασα και καλλιέργησα όσο μπορούσα αλλά και τη λειτουργική ζωή του λατινικού τυπικού της Καθολικής Εκκλησίας που ακολουθώ από δεκαοκτώ ετών.

Εκείνο που θυμάμαι έντονα ως παιδί είναι ότι για μας «Πάσχα» σήμαινε ουσιαστικά Ανάσταση. Τις προηγούμενες μέρες της Μεγάλης Εβδομάδας τις περνάγαμε ξώφαλτσα, ακόμα και τη Μεγάλη Παρασκευή σε τελική ανάλυση. Συναισθηματικά φορτισμένες, οι μέρες αυτές, οι προηγούμενες, ήταν ουσιαστικά ένα *πρελούδιο στην Ανάσταση, σαν να μην είχαν δική τους υπόσταση* μιας που η «καλή έκβαση» της ιστορίας του Χριστού θα τις έβαζε τελικά –όπως κάθε χρόνο– σε παρένθεση.

Διότι η έκβαση της ιστορίας ήταν *δεδομένη*, και μάλιστα μεταφυσικά δεδομένη: διότι ο Χριστός ήταν «Θεός» –το ξέραμε καλά όλοι– και *ό,τι και να πάθαινε, ουσιαστικά τίποτα δεν τον άγγιζε: ήταν ας πούμε σαν να μην το πάθαινε στην πραγματικότητα*. Ή μάλλον σαν να το πάθαινε ξώφαλτσα. Τι σημασία τάχα είχαν όλα τα προηγούμενα; Μόνο η ανάσταση του «Θεού» μέτραγε τελικά. Ξεχνάγαμε όμως –όπως κατάλαβα καλύτερα στη συνέχεια– ότι ο Χριστός δεν ήταν μόνο «Θεός». Ήταν *εξίσου* και «άνθρωπος» όσο κι αν αυτό είναι παράδοξο. Δεν ήταν δηλ. Θεός *ντυμένος άνθρωπος, μασκαρεμένος σε άνθρωπο*. Αυτό όμως δεν το βλέπαμε τότε θαμπωμένοι όπως είμασταν από τη λάμψη της Ανάστασής Του. Και βέβαια από την *"μεταφυσική αναγκαιότητα"* της Ανάστασής του. Γιατί περί αυτού επρόκειτο, περί *"μεταφυσικής αναγκαιότητας"* της Ανάστασης, την οποία θέλω εδώ να συζητήσω.

Ο, τι και να πάθαινε... Τι να πάθαινε; Την προδοσία, το μαρτύριο και τον σταυρό, μέχρι εκεί. Για θάνατο δεν πολυμιλούσε κανείς. Διότι *τι θάνατο να σκεφτείς στην πραγματικότητα για τον «Θεό»*; Ο όποιος θάνατος του Χριστού, απλά *έμοιαζε κάπως με τον δικό μας θάνατο, χωρίς όμως να είναι πραγματικός και τραγικός όπως ο δικός μας*. Διότι αυτό κάνει τον θάνατο, θάνατο: η πραγματικότητα και η τραγικότητα. Ήταν μεταφυσικά εξαύλωμένος θάνατος και εξωραϊσμένος. Ο θάνατος του Χριστού –σκέφτομαι αναδρομικά σήμερα– *ήταν ιδεαλιστικά στυλιζαρισμένος, και γι' αυτό δεν ήταν ρεαλιστικός*.

Για το λόγο τούτο, μιλάγαμε ασφαλώς για το πάθος του Χριστού, για τον σταυρό και την ανάσταση, αλλά κουβέντα δεν γινόταν για τον θάνατό του. Ψυχολογικά και μεταφυσικά *τον βάζαμε σε παρένθεση: ένας πραγματικός «θάνατος του Θεού» μας ήταν αδιανόητος (τόσο ψυχολογικά όσο και μεταφυσικά)*.

Έτσι από όταν άρχισα να καταλαβαίνω κάτι από το Αποστολικό κήρυγμα και τη χριστιανική θεολογία συνειδητοποίησα αναδρομικά να πράγμα –πολύ βασικό για μένα σήμερα– σχετικά με το «Χριστός ανέστη» που ψέλναμε στην Ανάσταση. Συνειδητοποίησα ότι σαν παιδί, πίστευα σε μια άποψη (πολύ διαδεδομένη ακόμα και σήμερα, καλώς ή κακώς): ότι ο Χριστός δεν *«ανέστη»* επακριβώς, αλλά ότι *«αυτοανέστη»*, ότι *«αυτοαναστήθηκε»*, δηλ. ότι ανάστησε ο ίδιος τον εαυτό του σαν «Θεός» που ήταν παντοδύναμος.

Ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο άλλωστε δεν «πέθανε» πραγματικά, για να το πω έτσι, αλλά σαν να «αυτοπέθανε». Θυσιάστηκε μεν για μας, ήταν βέβαιο, αλλά κατά κάποιον τρόπο δεν «πέθανε» *πραγματικά* και ρεαλιστικά (για τον λόγο ότι ήταν «Θεός»). Ο δικός του, ο «εντός εισαγωγικών **θάνατος**», μας φαινόταν ουσιαστικά –θα το πω χωρίς μισές κουβέντες– κάτι σαν **τουριστική «επίσκεψη»** στο χώρο του θανάτου, στον δικό μας εννοώ θάνατο, τον ανθρώπινο, τον κανονικό, τον πολύ πραγματικό και τραγικό. Αυτό πέραν του ότι αυτή την «επίσκεψη» ο Χριστός την έκανε για *πολύ λίγο* (από την νύκτα της Μεγάλης Παρασκευής μέχρι το Μέγα Σάββατο το Πρωί, στην πρώτη Ανάσταση¹). Έτσι ο «θάνατός» του δεν είχε τελικά τίποτα το φρικιαστικό από αυτό που έχει ο δικός μας θάνατος, αυτός του καθενός, των δικών μας ανθρώπων. Ήταν ως πούμε ένα *θάνατος επιδερμικός* που δεν άγγιζε βεβαίως το θείο είναι του. Δεν ήταν απλά "φαινομενικός" θάνατος, δηλ. ψεύτικος, αλλά «φαινομενολογικός» θάνατος, όχι δηλ. «οντολογικός». Άγγιζε την απλά την «επιδερμίδα» του Χριστού, ως το πούμε έτσι, αλλά όχι το «είναι» του. Αυτό όμως τον έκανε κάτι λιγότερο από πραγματικό άνθρωπο, το λέω απερίφραστα. Κρυπτο-δοκητισμός της πραγματικότητας της ανθρωπότητας του Χριστού;; Αυτό λέω τώρα.

Πίστευα λοιπόν σαν παιδί ότι ο Ιησούς ανήστησε ο ίδιος τον εαυτό του, την ανθρώπινη διάσταση του εαυτού του, όπως βεβαίως ήταν φυσικό καθότι «Θεός». Όπως τον βλέπαμε στον σταυρό, στην αποκαθήλωση, ήταν πάντα σαν να κοιμώταν και τίποτα παραπέρα. Ο «Θάνατός» του έμοιαζε μεν με

---

¹Σε αυτό συνεργούσε η περίεργη, αντιθεολογική και αντιπνευματική ασυμπτωτικότητα μεταξύ *ημερολογιακής ημέρας* και *λειτουργικής ημέρας*. Έτσι είχαμε τη μετάθεση των όρθρων της λειτουργικής ημέρας το εσπέρας της προηγούμενης ημέρας και αντίστοιχα των εσπερινών το πρωί της επόμενης. Αυτό άρχιζε από την Κυριακή των Βαΐων όπου την ώρα του εσπερινού, αντί για τον εσπερινό των Βαΐων, ετελείτο ο *όρθρος του Νυμφίου* της Μεγ. Δευτέρας κ.ο.κ. Έτσι την Μεγάλη Πέμπτη γιορτάζαμε το *Πάθος του Κυρίου*, την Μεγ. Παρασκευή τον *θάνατό του* και το Μεγ. Σάββατο την *εκ νεκρών ανάστασή του*. Την Κυριακή του Πάσχα πηγαίναμε (αν πηγαίναμε) στην «Αγάπη». Άλλα αντ' άλλων. Διότι από πλευράς λειτουργικής πνευματικότητας η Μεγ. Πέμπτη εορτάζει το μυστήριο του Μυστικού Δείπνου και της Προδοσίας, η Μεγ. Παρασκευή το πάθος, τον σταυρό και τον θάνατο του Κυρίου, το Μέγα Σάββατο την κάθοδο στον Άδη και η Κυριακή του Πάσχα την ανάστασή του. Έτσι η κάθε μέρα εορτάζει και ένα ξεχωριστό μυστήριο του «Πάσχα του Κυρίου» και έχει μια συγκεκριμένη πνευματικότητα. Όλα αυτά έχουν χαθεί στην βυζαντινή παράδοση, αν δεν απατώμαι από τον 13^ο αι. Πέραν αυτού όμως η ασυμπτωτικότητα μεταξύ *ημερολογιακής ημέρας* (φυσικής ημέρας) και *λειτουργικής ημέρας* είναι λειτουργικο-θεολογικά απαράδεκτη. Διότι ο λειτουργικός χρόνος αγιάζει και επανανοηματοδοτεί τον ημερολογιακό, τον φυσικό χρόνο. Όχι κάποιον άλλον !! Δεν "προβάλει" την αιωνιότητα επί του φυσικού χρόνου, αδιακρίτως, αλλά αντίθετα "αναβιβάζει" τον "φυσικό χρόνο" σε "χρόνο αιωνιότητας" (πράγμα που είναι εντελώς διαφορετικό, αντίστροφο κατά κάποιον τρόπο). Δεν είναι ο "ημερολογιακός χρόνος" (φυσικός) ένα "δοχείο" που περιλαμβάνει όπως να ναι τον "λειτουργικό χρόνο" (μυστηριακός) *subspecie aeternitatis* !!! Αυτό, η Ορθόδοξη Ανατολή φαίνεται ότι έχει δυσκολία να το κατανοήσει (καθόσον έχει δυσκολία να προσδώσει *θεολογικό status στην Ιστορία* !!) γι' αυτό και λειτουργικά κατά τη γνώμη μου είναι προβληματική ...

θάνατο όπως τον ξέρουμε αλλά δεν ήταν θάνατος στην πραγματικότητα, οντολογικά. Ήταν κάτι σαν εικονικός θάνατος (για να μην πω σαν ένα ταχυδακτυλουργικό τρικ κάποιου πανίσχυρου θεού που έκανε επίδειξη θεϊκής δυνάμεως ή τουλάχιστον σαν ένας τρόπος για να επισκεφθεί τους νεκρούς). Έτσι απροβλημάτιστα λοιπόν και μεταφυσικότατα –αυτό είναι το βασικό σημείο όπως εκ των υστέρων κατάλαβα– ζούσαμε τον «Θάνατό» του. Και έτσι πιστεύω ότι τον ζει ακόμα ο πολύς ορθόδοξος κόσμος, δυστυχώς. Υποτονικά και μεταφυσικά εξωραϊσμένα ...

«Πάσχα» σήμαινε για μένα τότε «Ανάσταση». Για «Κένωση» κανείς δεν μου είχε πει τίποτα. Αλλά κι αν μου έλεγε, τι θα καταλάβαινα ; Θυμάμαι μάλιστα ότι κάποτε στην Εκκλησία, μέσα στην πολλή βαβούρα της ψαλμωδίας και τα λιβάνια, πήρε το αφτί μου τη φράση «*την εν σταυρώ σου θείαν κένωσιν...*». Νόμιζα όμως ότιμίλαγε απλά για το πάθος και τα μαρτύρια του Χριστού στον σταυρό στα οποία τον υποβάλλαμε εμείς οι κακοί. Δεν πήγαινε το μυαλό μου παραπέρα².

2. Τα χρόνια πέρασαν και, μέσα από τις σπουδές στη θεολογία και την εμβάθυνση στη Γραφή, είδα τα πράγματα της ιστορίας του Ιησού σε μια προοπτική εντελώς νέα. Όχι γενικευμένα «θεϊστική» ή φιλοσοφική αν προτιμάμε, όπως έλεγα παραπάνω, αυτή του μαρτυρίου και της «αυτοανάστασης» ως *révanche*, αλλά σε μια προοπτική *βαθύτερα βιβλική, σε μία «τριαδική» προοπτική ενός δράματος που παίχτηκε στη διασταύρωση Ιστορίας και Αιωνιότητας* : ο Πατέρας, με το Πνεύμα του ανήστησε τον Ιησού, τον σαρκωμένο Υιό του (Πρξ. 2,24). Και «σαρκωμένο» σημαίνει εδώ επακριβώς τον «κενωμένο μέχρι θανάτου» Υιό του. Αυτό το τελευταίο είναι μείζονος σημασίας σημείο.

Η θεολογία λοιπόν –που είναι μεγάλη ευλογία στη ζωή μου– μου έδειξε πως «Πάσχα» δεν σημαίνει απλά «Ανάσταση» (μετά το μαρτύριο όπως πίστευα), αλλά αντίθετα σημαίνει «Κένωση-και-Ανάσταση ταυτόχρονα».

---

²Αυτό, όπως κατάλαβα αργότερα εμβαθύνοντας στη χριστολογία, οφείλεται μεταξύ άλλων και σε έναν «ορθόδοξο κρυπτο-δοκητισμό» του Θανάτου του Χριστού. Δεν αντέχει ο βυζαντινός χριστιανισμός το σκάνδαλο του θανάτου του Θεού ακριβώς διότι είναι και παραμένει βαθύτατα μεταφυσικός. Το πάθος, τον σταυρό, το μαρτύριο του Θεού το αντέχει, όχι όμως και τον θάνατο, τον πραγματικό και ρεαλιστικότατο και τραγικότατο θάνατο. Μην ξεχνάμε ότι «θάνατος» και «μεταφυσική» δεν πάνε μαζί (ήδη από τον Πλάτωνα). Για τούτο ένας «κρυπτο-δοκητισμός» του Θανάτου του Χριστού (ακόμα και στην υμνολογία) δεν μπορεί να μη σημαίνει, δυστυχώς, έναν «εξελληνισμό του χριστιανισμού». Ήπιο μεν «εξελληνισμό» αλλά πραγματικό, μακράν κάθε «εκχριστιανισμού του ελληνισμού», στη χριστιανική θεολογία και λειτουργία.

Η «Κένωση» εδώ, για τον σαρκωθέντα Θεό, είναι έννοια-κλειδί («εαυτόν «εκένωσεν» μορφήν δούλου λαβών» Φιλ. 2,7). Είναι αυτή η ακριβώς η έννοια παραδόξως που φωτίζει το νόημα του «εγένετο» της ενανθρώπισής του (ο Λόγος σάρξ «εγένετο», Ιω. 1,14). Είναι πράγματι μια δύσκολη έννοια που πάει μαζί με αυτό που λέμε «ενανθρώπιση». Για τον Θεό «Ενανθρώπιση» σημαίνει «Κένωση»· και αντίστροφα «Κένωση» σημαίνει «Ενανθρώπιση». Παράξενα πράγματα.

Αν καταλαβαίνουμε καλά τι λέμε, και αν το εννοούμε πραγματικά κατά γράμμα, «κενωτική ενανθρώπιση» του Λόγου σημαίνει επακριβώς ότι δεν θα είχε νόημα να αυτοαναστηθεί ο Ιησούς. Διότι μια «αυτοανάσταση» θα παρόπλιζε, θα αναιρούσε στη ρίζα της την ίδια την πραγματικότητα της «κένωσής» του, της μέχρις εσχάτων «κένωσης», της ηθελημένης εξ' αρχής «κένωσης»· ηθελημένης και πριν από τη γέννησή του, πρό πάντων των αιώνων. Ο Ιησούς δεν «αυτοαναστήθηκε», όπως πίστευα μικρός, διότι σε τέτοια περίπτωση θα σήμαινε ότι δεν κενώθηκε ή ότι δεν πέθανε ποτέ πραγματικά (όπως όλοι μας) αλλά εικονικά. Ότι δηλ. έβαλε την ανθρώπινη ζωή του σε τριήμερη παρένθεση.

Ο Ιησούς όμως «παρέδωκεν το Πνεύμα» (Ιω 19,30). Διότι αν δεν πέθαινε πραγματικά, ρεαλιστικά (και όχι δήθεν), αν δεν παρέδιδε όντως το Πνεύμα στον Πατέρα του, τότε δεν μας έσωζε πραγματικά. Αυτά όλα, σαν παιδί τα αγνοούσα παντελώς, και ο πολύ κόσμος νομίζω και σήμερα τα αγνοεί, ειδικά στον Ορθόδοξο χώρο. Και τα αγνοεί πιστεύω από έλλειψη σοβαρής κατήχησης από την Εκκλησία και προσωπικής εμπάθουσας στα μυστήρια της ζωής του Χριστού.

Το ότι ο Χριστός δεν «αυτοαναστήθηκε» αλλά αναστήθηκε από τον Πατέρα του –εν Πνεύματι βεβαίως– δεν σημαίνει ότι κάτι τέτοιο ως Θεός δεν θα μπορούσε να το κάνει. Ασφαλώς ως Θεός και θα μπορούσε. Σημαίνει όμως κάτι σωτηριολογικά θεμελιώδες: ότι οικειοθελώς δεν ήθελε να το κάνει (και δεν το έκανε) όπως και ότι οικειοθελώς ήθελε να πεθάνει στον εαυτό του για μας (και το έκανε). Γιατί αυτός ήταν απ' αρχής ο σκοπός της ενανθρώπισής του: η κένωση δηλ. ο θάνατος (που σημαίνουν ακριβώς το ίδιο πράγμα). Δεν θα ήταν λογικό να την ανακαλέσει, να την ακυρώσει την τελευταία στιγμή της ζωής του με μια αυτοανάσταση, με μια ανάσταση από μόνος του, γιατί τότε θα ήταν σαν να ανακαλούσε την ίδια την πραγματικότητα του θανάτου του. Και τελικά της ίδιας της κενωτικής ενανθρώπισής του. Θα ήταν δηλ. σαν να υπαναχωρούσε και να έπαιρνε πίσω όλη την ιστορία του, όλη τη αποστολή του.

Και σε αυτή την «Κένωση» (που σημαίνει τον εκούσιο θάνατο και συνεπώς την μη-αυτοανάσταση) απάντησε ο Πατέρας ένδοξα με το Πνεύμα του. Πολύ σημαντικό αυτό. Εδώ είναι το «τριαδικό δράμα» που παίχτηκε στην

Ιστορία· και παίχτηκε *πραγματικά και ρεαλιστικά* για μας. Τον ανάστησε λοιπόν ο Πατέρας και τον δόξασε. Ποιόν; τον κενωμένο Υιό του, τον Ιησού, αυτόν που αποκαλούμε τον «Υιό του Πατρός» που έγινε, *κενωτικά από αγάπη, και* «υιός της Μαρίας», «υιός του ανθρώπου».

3. Στην προοπτική της Ανάστασης του Χριστού από τον Πατέρα εν Πνεύματι, στην «τριαδικής» μορφής «δραματική» ερμηνεία της ανάστασης του Ιησού –που είναι βιβλικά αρχαιότερη³– κατάλαβα και ένα άλλο πράγμα, επίσης σημαντικό και παράδοξο. Ότι αυτός που αναστήθηκε στον Ιησού Χριστό, τον "Θεό-και-άνθρωπο", δεν ήταν ο Θεός, το θείο στοιχείο, διότι ο Θεός δεν έχει ανάγκη από ανάσταση όντας αθάνατος. Ήταν το ανθρώπινο στοιχείο, ο ενωμένος με τον Θεό άνθρωπος Ιησούς, αυτός ακριβώς που πέθανε ρεαλιστικά, ο Υιός ως κενωμένος, δηλ. ως ενανθρωπισμένος και τούμπάλιν· που ενανθρώπισε και πέθανε «κατ' Οικονομίαν» –που θα πει σύμφωνα με το προαιώνιο σχέδιο του Πατέρα– απλά και μόνο για χάρη μας, για την αγάπη μας.

Κατάλαβα επίσης και κάτι ακόμα. Ο θάνατος δεν ήταν απλά μια δυσάρεστη παρένθεση στη ζωή του Χριστού, ένα ατυχές γεγονός –όπως νόμιζα– που δεν θα συνέβαινε αν οι άνθρωποι δεν ήταν κακοί και που με την

---

³Η άλλη, η «θειστική» ή μεταφυσική ερμηνεία της ανάστασης ως «αυτοανάσταση» μέσα στην ΚΔ είναι μεταγενέστερη και δείχνει ήδη μια πρώτη χριστολογική επεξεργασία απολογητικού τύπου του «κηρύγματος» για την ανάσταση εκ νεκρών του Χριστού. Στο Ιω. 10:17-18 γίνεται νύξη για την αυτοανάσταση στο «εγώ τίθημι την ψυχήν μου, ίνα πάλιν λάβω αυτήν. Ουδείς αίρει αυτήν απ' εμού, αλλ' εγώ τίθημι αυτήν απ' εμαυτού, εξουσίαν έχω θείναι αυτήν, και εξουσίαν έχω πάλιν λαβείν αυτήν». Όπως είπαμε υπάρχουν στην ΚΔ και οι δυο εκδοχές ερμηνείας της ανάστασης του Ιησού αλλά αυτή της αυτοανάστασης είναι μεταγενέστερη (όπως στον Ιω.) διότι εμφανίζει απολογητικές έγνοιες στη χριστολογία (πρώιμη χριστολογία). Υπάρχει τάχα αντίθεση μεταξύ «κένωσης και ανάστασης του Ιησού από τον Πατέρα» και «εξουσίας αυτοανάστασης» ; Αν το δει κανείς ιστορικά, δεν υπάρχει γιατί βασιζόμαστε στην αρχαιότερη παράδοση. Αν όμως το δει κανείς θεολογικά σαν ΚΑΝΟΝΑ της ΚΔ τότε το πράγμα αλλάζει. Η σύνθεση που εγώ πρότεινα στο κείμενο την εξέφρασα ως εξής: «Το ότι ο Χριστός δεν αυτοαναστήθηκε αλλά αναστήθηκε από τον Πατέρα του εν Πνεύματι δεν σημαίνει ότι δεν θα μπορούσε να το κάνει ως Θεός. Σημαίνει ότι οικειοθελώς δεν ήθελε να το κάνει (και δεν το έκανε) όπως και ότι οικειοθελώς ήθελε να πεθάνει στον εαυτό του, να κενωθεί απολύτως για μας (και το έκανε). Αυτός ήταν απ' αρχής ο σκοπός της ενανθρώπισής του : η απόλυτη κένωση». Νομίζω ότι ήμουν σαφέστατος. Το point συνεπώς είναι «κένωση vs εξουσία αυτοανάστασης». Ή ακριβέστερα σωτηριολογική χριστολογία vs μεταφυσική χριστολογία. Νομίζω όμως ότι στο πλαίσιο της ΚΔ η «κένωση» (και η ανάσταση του Ιησού από τον Πατέρα), δηλ. η «τριαδικά σωτηριολογική χριστολογία», είναι όχι μόνο αρχαιότερη σαν ερμηνευτική παράδοση αλλά και θεολογικά κυρίαρχη. Και η «αυτοανάσταση», ως ερμηνευτικό δείγμα «ουσιοκρατικά μεταφυσικής χριστολογίας», είναι όχι μόνο ιστορικά μεταγενέστερη αλλά και θεολογικά περιφερειακή. Για την προβληματική αυτή των δυο ειδών χριστολογίας, την «κένωσης» και της «εξουσίας» αντίστοιχα, στην πατερική περίοδο πρβλ. Raymond Winling, *La Résurrection et l'Exaltation du Christ dans la littérature de l'ère patristique*, coll. Théologies, éditions du Cerf, Paris 2000. Ευχαριστώ τον φίλο Παύλο Σινιγάλια που μου επεσήμανε το Ιωάννιο χωρίο.

ανάσταση τελικά διορθώθηκε και σβύστηκε (του στυλ "περασμένα, ξεχασμένα" που λέει και το τραγούδι της Γαρμπή). Έτσι ψυχολογικά τείνουμε να θεωρούμε τον Θάνατό του, σε προοπτική happyend: τέλος καλό, όλα καλά και ξεχνάμε τα προηγούμενα. Εδώ όμως πρέπει να σταθούμε λίγο.

Ο Χριστός πέθανε για να μαρτυρήσει μέχρι τέλους –με την υπακοή του– τον Πατέρα του αλλά και την αγάπη του στους ανθρώπους. Για να δώσει αυθεντική, «έμπρακτη μαρτυρία» της αγάπης του για τον Πατέρα και για τον άνθρωπο. Και σε απάντηση ο Πατέρας του τον ανάστησε ενώπιον αγγέλων και ανθρώπων. «Πιστή μαρτυρία» μέχρι θανάτου, του Χριστού στον Πατέρα, και «ανάσταση» ως απάντηση από τον Πατέρα στον Χριστό. Τα δυο ανταποκρίνονται μεταξύ τους αν το καλοσκεφτεί κανείς.

Έτσι ο Ιησούς, ο «πιστός μάρτυρας», αναστήθηκε από τον Πατέρα ως ο «εσχατολογικός Άνθρωπος» που σημαίνει ο «τελικός άνθρωπος» (ο «έσχατος Αδάμ» όπως λέει ο Παύλος, α' Κορ. 15,45). Με λίγα λόγια ως ο Άνθρωπος μαχίμιμ !!! Πράγμα που ανθρωπολογικά μιλώντας συνιστά το μέτρο μέτρησης και την ελπίδα του κάθε ανθρώπου αλλά και τον απώτατο στόχο του καθενός μας. Συνεπώς, από τη μια μεριά ο Θάνατος του Ιησού και από την άλλη η Ανάστασή του είναι δυο όψεις του ίδιου νομίσματος, του ίδιου πασχάλιου μυστηρίου. Δυο όψεις που αλληλοεξαρτώνται, που ανταποκρίνονται η μια στην άλλη, που διασταυρώνονται στο Μυστήριο.

Σταυρός, Θάνατος, Ανάσταση και Ανάληψη συναποτελούν ένα και το αυτό πασχάλιο μυστήριο του Χριστού: το μυστήριο του περάσματος του Ανθρώπου στον Πατέρα. Γιατί «πάσχα» σημαίνει «πέραςμα». Διακρίνονται μεταξύ τους τα γεγονότα αυτά (και τα γιορτάζουμε σε διαφορετικές μέρες) αλλά δεν χωρίζονται επουδενί ! Ο Χριστός πέθανε πραγματικά (στον εαυτό του) για να αναστηθεί πραγματικά (στον Θεό). Και το «Χριστός ανέστη» –για τον Χριστό που «απέθανεν υπέρ των αμαρτιών ημών» (α' Κορ. 15,3) – σημαίνει πολύ απλά και υπαρκτά ότι «ο Άνθρωπος ανέστη» (με «Α» κεφαλαίο).

4. Εδώ βρίσκεται η αλήθεια της έκφρασης που χρησιμοποιούμε για τον Ιησού στο «Χριστός ανέστη», και που κανείς ή μόνον ελάχιστοι προσέχουν. Λέμε «θανάτω, θάνατον πατήσας». Δεν λέμε «αναστάσει, θάνατον πατήσας» (σύμφωνα με τη μεταφυσική λογική της αυτοανάστασης) αλλά «θανάτω, θάνατον πατήσας»: πράγμα που είναι όντως παράδοξο και αποφασιστικής σημασίας για το νόημα του χριστιανικού «Πάσχα». Το έχουμε άραγε σκεφτεί αυτό αρκετά, αυτή την παραδοξότητα; Την παραδοξότητα μιας εσωτερικής ανατροπής του θανάτου μέσα από το θάνατο;

Μα θα πει κανείς εδώ –και δικαίως– έτσι δεν ξαναγυρίζουμε στην προοπτική της «αυτοανάστασης», την *θειστική ή μεταφυσική*, που αποκλείσαμε για λόγους *βιβλικούς*; Όχι, δεν γυρίζουμε πίσω, διότι στα έγκατα, στην *καρδιά του θανάτου του Ιησού*, εκεί ακριβώς τον περίμενε ο ένδοξος Πατέρας του για να τον αναστήσει εν Πνεύματι. Ο Πατέρας, πιστεύω ακράδαντα, συνάντησε και αναστήσε τον Χριστό «εκ των κάτω», μέσα στον θάνατό του, και μέσα από τον θάνατό του.

Και αυτό έχει τεράστια ανθρωπολογική σημασία διότι για τον ίδιο λόγο, στα έγκατα και στην *καρδιά του δικού μας θανάτου*, θα μας περιμένει ο ένδοξος Ιησούς, ο ανατημένος, για να μας αναστήσει εν Πνεύματι και να μας οδηγήσει στον Πατέρα. Στην *προσωπική του καθενός μας έσχατη «κένωση»*, στον θάνατό μας δηλαδή, μας περιμένει ο αναστημένος Χριστός για την «ανάστασή» μας εν Αυτώ.

Πρέπει να πούμε με έμφαση ότι ο Θάνατος του Χριστού είναι τόσο πραγματικός όσο και η Ανάστασή του, όχι λιγότερο. Διότι αν δεν είναι το ένα πραγματικό δεν είναι ούτε το άλλο!!Και ο Θάνατος δεν παίζει μικρότερο ρόλο στο Πάσχα του Κυρίου από την Ανάσταση. Ο Θάνατος του Χριστού δεν είναι απλά –και τονίζω το απλά– ένα μέσο για την Ανάστασή Του. Είναι κατά κάποιο τρόπο η *μυστηριώδης, η αθέατη πλευρά του ίδιου του μυστηρίου της Ανάστασης*. Στο Χριστό, ως "Θεό-και-Ανθρωπο", ο Θάνατος είναι μυστήριο, όχι μόνο φυσικό γεγονός. Τόσο, όσο και η Ανάστασή⁴.

Είναι αλήθεια αδιαμφισβήτητη ότι σήμερα, με την Ανάληψή Του, ο Χριστός βρίσκεται ένδοξα στα δεξιά του Πατρός (άνω). Αυτό όμως δεν σημαίνει νομίζω ότι δεν βρίσκεται, με έναν κάποιο παράδοξο για μας τρόπο, και στα έγκατα του θανάτου (κάτω), περιμένοντας εκεί για να συναντήσει, μέσα από τον θάνατό Του, τον κάθε άνθρωπο που πεθαίνει και να τον οδηγήσει στον Πατέρα Του.

«Πάσχα», λοιπόν, δεν σημαίνει απλά μια επίδειξη θείκης δύναμης εκ μέρους του Χριστού όπως αφελώς (ανθρωποπαθώς, μεταφυσικά) νομίζουμε αλλά το «πέρασμά» του από τον κόσμο τούτο προς τον Πατέρα ... μέσα από

---

⁴Θα πρέπει να προσεχτούν ιδιαίτερα οι παύλες που ενώνουν αδιαχώριστα στον τίτλο "κένωση" και "ανάσταση" σε μια και μοναδική αλλά δίμορφη και διαλεκτική έννοια "κένωση-και-ανάσταση". Η έννοια αυτή ως δίμορφη και διαλεκτική σημαίνει ένταση (όχι κάτι το στατικό), σημαίνει συνεχές πέρασμα, σημαίνει το *instatuniae* όπως λέμε στη θεολογία. Στον Χριστό προσωπικά, αυτό το πέρασμα ("πάσχα") έχει ΗΔΗ συντελεστεί, ο Χριστός βρίσκεται *instatupatriae*. Αλλά στα αδέρφια Του δεν έχει ΑΚΟΜΑ συντελεστεί (ΟΥΠΩ), εμείς βρισκόμαστε ακόμα *instatuniae* που σημαίνει όπως είπα την ένταση μεταξύ "κένωσης" και "ανάστασης". Αυτό θα πει η περίφημη διαλεκτική, επίσης με παύλες, "ήδη-και-ούπω" (όπως το "κένωση-και-ανάσταση") που χρησιμοποιούμε στη θεολογία, και που σφραγίζει ριζικά την ύπαρξή μας, την ύπαρξή της Εκκλησίας του Χριστού στην Ιστορία, σε διαρκή ένταση και πασχάλια κίνηση προς την Βασιλεία, προς τον Οίκο του Πατρός.

τον θάνατο και την ανάστασή του που ολοκληρώνεται με την ανάληψή του. Εύχομαι από καρδιάς σε όλες και σε όλους καλό εορτασμό του «*πασχάλιου περάσματος*» (=πάσχα) του Χριστού κάθε μέρα. Του «*μυστηριακού περάσματος*»–του περάσματος δηλ. στο οποίο συμμετέχει ο καθένας μας "εν μυστηρίω"– που διαρκεί ειδικά όλη την περίοδο, από τον Σταυρό και τον Θάνατο μέχρι την Ανάσταση και την Ανάληψή του.

Πρώτη μερική δημοσίευση: "Πατρινοί Ορίζοντες", αρ. 143 (2018).

Υπό δημοσίευση